

УДК 347.77. 01

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.06>**Ірина Маліновська,**канд. юрид. наук, асистент кафедри цивільного права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗМІСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ВІДНОСИН ЩОДО БАЗ ДАНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Стаття присвячена визначенню змісту прав інтелектуальної власності у сфері баз даних соціальних мереж і загальній характеристиці цивільних правовідносин щодо цього об'єкта. Запропоновано поділ цивільних правовідносин на внутрішні й зовнішні. Виокремлено такі внутрішні цивільні правовідносини у сфері баз даних соціальних мереж: 1) правовідносини щодо створення (розроблення) бази даних соціальних мереж; 2) правовідносини з передавання майнових прав від розробника бази даних до її володільця; 3) правовідносини між володільцем бази даних соціальних мереж та адміністратором цієї бази даних; 4) правовідносини з використання соціальних мереж володільцем цієї бази даних. Зовнішні цивільні правовідносини у сфері баз даних соціальних мереж класифіковані на: 1) правовідносини з доступу до соціальної мережі; 2) правовідносини щодо використання соціальної мережі; 3) правовідносини із захисту законних прав та інтересів суб'єктів у сфері використання, розміщення інформації в соціальних мережах. Кожен із виокремлених правовідносин охарактеризовані з погляду наявності в них змісту прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, база даних, соціальні мережі, розробник, користувач, немайнові права, майнові права, правовідносини, інформація, використання, Інтернет.

Постановка проблеми. Невизначеність правовідносин, що виникають у процесі створення, використання соціальних мереж, створює необхідність визначення особливостей правової природи цього об'єкта і змісту цивільних прав, що виникають навколо нього. Саме належне їх визначення й класифікація є запорукою усунення недоліків і прогалин з метою забезпечення та здійснення ефективної правової охорони. Це зумовить створення базису для належного використання соціальної мережі й забезпечить у подальшому запобігання порушенням прав та інтересів суб'єктів, що створюють і використовують цей об'єкт.

Сфера соціальних мереж є однією з актуальних тем сьогодення, що становить предмет наукових досліджень у різних наукових напрямках. У юридичній науці правовий режим соціальних мереж, зміст правовідносин навколо них усе ще залишаються не визначеними. Посилюється проблематика навколо цього об'єкта через відсутність правового регулювання правовідносин щодо соціальних мереж. Крім цього, в цій сфері виникають різні за своєю правовою природою правовідносин, на це вказують численні публікації, зокрема А. Галуцько «Соціальні Інтернет-мережі як об'єкт адміністративно-правового регулювання» [1], Г. Огнев'юк «Особливості використання об'єктів інтелектуальної власності в соціальних мережах» [2], О. Олійник «Інтернет-спільноти

як суб'єкт взаємодії «суспільство-влада»: проблеми та перспективи» [3], Р. Радейко «Соціальні мережі як об'єкт правового регулювання» [4] та ін. Одним із недостатньо досліджених питань залишається характеристика правового статусу соціальної мережі. Так, цей об'єкт може розглядатися в різних аспектах, зокрема з погляду інтелектуальної власності як база даних, оскільки база даних є основою для створення програми для соціальних мереж. Варто підкреслити, що база даних використовується в будь-яких веб-сайтах, вона є обов'язковим елементом складних Інтернет-об'єктів, оскільки база даних є місцем для розташування/заповнення відповідної інформації. У зв'язку з цим доцільно розглянути характеристику цивільних правовідносин у сфері соціальних мереж, зміст прав інтелектуальної власності щодо цього об'єкта.

Мета статті – визначити зміст прав інтелектуальної власності у сфері баз даних соціальних мереж.

Виклад основного матеріалу. Електронна база даних є результатом інтелектуальної діяльності людини у сфері конструювання електронних даних. Творчість у цьому об'єкті виявляється в новому оригінальному підході до розташування інформації, яка може розміщуватися як володільцем бази даних, так і користувачем, в останньому випадку це відбувається під час заповнення

інформації соціальної мережі. База даних у такому випадку є сховищем інформації, якою обмінюються на сайтах соціальних мереж. Ця інформація зберігається в системах баз даних. Існують різні технології, які використовуються для створення цих баз даних. Прикладами технологій баз даних, що використовуються для збереження даних соціальних мереж, є MySQL, Oracle і SQL Server [5]. Найбільш близьким до розуміння бази даних соціальних мереж є визначення бази даних, запропоноване О. Кохановською. Дослідниця зазначає, що під базою даних варто розуміти об'єктивну форму подачі й організації сукупності даних, систематизованих так, щоб ці дані могли бути знайдені й оброблені за допомогою ЕОМ [6, с. 11]. Дійсно, база даних соціальних мереж створена з відкритим доступом для розміщення інформації та призначена для розташування персональної інформації фізичної особи, відомостей про юридичну особу, реклами, розповсюдження власних творів тощо. При цьому володільця цієї бази даних дає можливість розташовувати таку інформацію невідомому колу осіб шляхом пропонування оригінальності в організації розміщення даних. Такі бази даних є динамічним утворенням, що постійно змінюються шляхом поповнення або видалення інформації.

Розгляд соціальних мереж через розуміння сутності бази даних є дещо іншим підходом, ніж ті, що сьогодні поширені в юридичній науці, а саме: соціальний (визначення соціальної мережі як сукупності соціальних суб'єктів і зв'язків між ними) та комп'ютерознавчий (соціальна мережа розглядається як віртуальні Інтернет-платформи, що слугують для встановлення й підтримання зв'язків між індивідами або соціальними групами) [7, с. 114]. Наведений підхід дає змогу виявляти правовідносини від розроблення бази даних соціальних мереж до користування даними соціальних мереж. Такий складний зв'язок між різними правовідносинами дає можливість виявити широкі комплексні правовідносини, що виникають навколо баз даних соціальних мереж.

Цивільні правовідносини у сфері баз даних соціальних мереж варто поділяти на внутрішні й зовнішні. Внутрішні цивільні правовідносини – це правовідносини зі створення, розроблення бази даних, що буде використано далі в соціальних мережах. Ці правовідносини за своєю правовою природою належать до правовідносин інтелектуальної власності, які охоплюють відносини зі створення, замовлення, використання баз даних. У цих правовідносинах бере участь автор, співавтор, з одного боку, та розроб-

ник бази даних (особа, яка проявила ініціативу і йде на ризик, здійснюючи інвестиції в розроблення бази даних) – з іншого. Наведені суб'єкти визначені відповідно до норм Директиви 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 р. [8]. До внутрішніх правовідносин у сфері баз даних соціальних мереж варто зарахувати й правовідносини з передання майнових прав від розробника бази даних до володільця бази даних. Володільця баз даних соціальних мереж в українському законодавстві не визначено, є лише поняття володільця бази персональних даних (фізична або юридична особа, яка визначає мету обробки персональних даних, установлює склад цих даних і процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом (абз. 2 ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних»)) [9]; власника веб-сайту, власник веб-сторінки (ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [10]. Тому можна лише запропонувати розглядати володільця бази даних соціальних мереж як особу, що визначає засади процедури використання соціальних мереж, обробки інформації бази даних, гарантує захист персональної інформації, розташованої в соціальних мережах, та отримує прибуток від використання бази даних. Найбільш відомими володільцями бази даних соціальних мереж є Марк Елліот Цукерберг, він є не лише володільцем, а й одним із авторів, розробником, керівником компанії такої соціальної мережі, як Facebook. До внутрішніх цивільних правовідносин у сфері баз даних соціальних мереж доцільно зарахувати правовідносини між володільцем бази даних соціальних мереж та адміністратором цієї бази даних. Адміністратор баз даних підтримує цілісність баз даних і повинен мати можливість резервного копіювання й забезпечення відновлення інформації, що зберігається в мережі. Він має право контролю, перевірки бази даних соціальних мереж для розпізнавання, виявлення та виправлення помилок у коді даних або структури бази даних. Тобто між володільцем бази даних соціальних мереж та адміністратором виникають правовідносини з виконання робіт щодо підтримки бази даних і підтримки високого рівня відвідування соціальних мереж. Внутрішні правовідносини охоплюють і правовідносини щодо використання соціальних мереж володільцем цієї бази даних, зокрема, для отримання прибутку. Підсумовуючи, можна виокремити такі внутрішні цивільні правовідносини у сфері баз даних соціальних мереж: 1) правовідносини щодо створення (розробки) бази даних соціальних мереж;

2) правовідносини з передання майнових прав від розробника бази даних до володільця бази даних; 3) правовідносини між володільцем бази даних соціальних мереж та адміністратором цієї бази даних; 4) правовідносини з використання соціальних мереж володільцем цього об'єкта.

Як зазначено, крім внутрішніх цивільних правовідносин у сфері баз даних соціальних мереж, виникають і зовнішні правовідносини. Ці правовідносини є відносними, оскільки в них може брати участь невизначене коло осіб – користувачів соціальної мережі. Доцільно запропонувати розглядати під зовнішніми цивільними правовідносинами у сфері баз даних соціальних мереж правовідносини з доступу до соціальної мережі, її використання й захисту законних прав та інтересів суб'єктів у сфері використання, розміщення інформації в соціальних мережах.

Доступ до соціальної мережі можливий лише після реєстрації у відповідній базі соціальних мереж, при цьому така реєстрація може здійснюватися під псевдонімом, що не дає можливості встановити особу користувача. Крім доступу користувачів до соціальної мережі, однією із сучасних проблем є доступ до соціальних мереж спеціальних правоохоронних органів, пов'язаних із кібербезпекою. Для науковців у сфері криміналістики є нормою ствердження, що «досить поширеною сьогодні є взаємодія правоохоронних органів з адміністрацією соціальних сервісів. Чимало правоохоронних органів прослуховують чи перечитують інформацію підозрюваних або розшукуваних осіб із соціальних мереж. Актуальним є те, що звернення до інформації, що міститься в соціальних мережах, може дати результат на всіх стадіях скоєння злочину: готування, замах, безпосереднє вчинення суспільно небезпечного діяння» [11, с. 239]. Наведений підхід указує, що гарантії конфіденційної інформації, які гарантуються користувачами соціальної мережі, мають обмеження. Проблема конфіденційності й доступу до соціальних мереж особливо гостро виникла у світі після «справи Сноудена». У 2012 р. Європейська Комісія закликала до реформування правил захисту даних Європейського Союзу (ЄС), за допомогою яких громадяни повинні відновити контроль над своїми особистими даними [12]. При цьому у 2014 р. Суд Європейського Союзу визнав, що, згідно з Директивою ЄС 95/46/ЄС, громадяни ЄС мають право вимагати від інтернет-пошукових систем, таких як Google, видалити результати пошуку, безпосередньо пов'язані з ними [13, с. 94]. Наведене вказує, що зовнішні правовідносини з доступу до соціальних мереж є окремими самостійними

правовідносинами, які поєднують особисті немайнові та майнові права суб'єктів, що беруть участь у цих правовідносинах.

Крім правовідносин доступу, в зовнішніх цивільних правовідносинах у сфері баз даних соціальних мереж існують правовідносини з використання соціальних мереж. Ці правовідносини виникають між користувачем соціальної мережі, що розміщує інформацію в мережі, та адміністратором соціальної мережі; а також користувачем, що розміщує інформацію в мережі, й отримувачем такої інформації. Поряд з інформацією, яка розповсюджується мережею з метою обміну інформацією, окремі сторінки реєструються з іншою метою – популяризувати, просувати на ринку продукцію певного виробника або його послугу, привернути увагу потенційного споживача до певної інформації, інформувати його про новини компанії на регулярній основі [2, с. 22]. Тобто правовідносини використання соціальної мережі пов'язані з розміщенням, поширенням та отриманням інформації про особу, об'єкти інтелектуальної власності, бренди, відомості про дії й події тощо. Поряд із цими права під час використання соціальних мереж формуються права щодо вилучення й доповнення інформації, що розташована в соціальних мережах.

Зовнішні правовідносини у сфері баз даних соціальних мереж охоплюють і правовідносини захисту законних прав та інтересів суб'єктів у сфері використання, розміщення інформації в соціальних мережах. Ці правовідносини виникають у разі порушення суб'єктивних прав та інтересів суб'єктів цивільних правовідносин у сфері соціальних мереж. Тематика захисту прав суб'єктів є окремим напрямом вивчення, при цьому первинно необхідно виявити зміст цивільних прав, зокрема прав інтелектуальної власності у сфері баз даних соціальних мереж.

Виокремлення внутрішніх і зовнішніх цивільних правовідносин у сфері баз даних соціальних мереж дає можливість визначити зміст прав інтелектуальної власності в цій сфері. Зміст прав інтелектуальної власності визначено в ч. 2 ст. 418 Цивільного кодексу України, це особисті немайнові права інтелектуальної власності й (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається законом [14]. Отже, стосовно кожного об'єкта інтелектуальної власності виникають особливі права інтелектуальної власності, що зумовлено специфікою об'єкта. Як уже доводилося, база даних соціальних мереж є об'єктом інтелектуальної власності, що призначена для встановлення соціальних зав'язків і розміщення інформації

ції. Наведена особливість призводить до того, що навколо бази соціальних мереж виникають самостійні правовідносини, залежно від виду цих правовідносин, виокремлюється їх власний зміст, що полягає у відповідних суб'єктивних правах і юридичних обов'язках. Розглянемо зміст прав інтелектуальної власності, що виникають у відповідних правовідносинах інтелектуальної власності.

Внутрішні цивільні правовідносини у сфері баз даних соціальних мереж мають власний поділ, вони за своєю правовою природою тяжіють до інтелектуальної власності, тому доцільно виокремлювати в цих правовідносинах зміст прав інтелектуальної власності. У правовідносинах щодо створення бази даних соціальних мереж варто виокремлювати особисті немайнові права та майнові права суб'єктів. До особистих немайнових прав належать право авторства; право автора/співавторів бази даних на ім'я; право на недоторканність бази даних соціальних мереж; інші права. Ці права пов'язані з особою, передусім з особою автора бази даних, але щодо бази соціальних мереж ці права можуть виникати й у розробника бази даних, зокрема особа, яка вкладає інвестиції, має право на згадування власного імені під час використання цієї бази даних. Крім того, розробник бази даних має право на конфіденційність і залишатися невідомим. Майнові права автора бази даних будуть становити право на винагороду, права розробника – це право на використання об'єкта, його поширення, заборону використання тощо.

У змісті правовідносин із передання майнових прав від розробника бази даних до володільця бази даних будуть також простежуватися особисті немайнові та майнові права суб'єктів. Особисті немайнові права пов'язані зі згадуванням імені розробника бази даних, майнові права виникають із права на отримання оплати за передання бази даних. Наведені правовідносини за своєю природою належать уже до зобов'язального права з елементами права інтелектуальної власності. Наприклад, у договорі щодо передання бази даних соціальних мереж обов'язково вказується ім'я дійсного автора бази даних. Правовідносини між володільцем бази даних соціальних мереж та адміністратором цієї бази даних характеризуються як трудові правовідносини або зобов'язання з виконання робіт, послуг, за винятком відносин, які передбачають дії адміністратора щодо внесення змін у технічну структуру бази даних. У такому разі ця особа може виступати як співавтор бази даних або автор методики зі збереження бази даних. У такому разі виникають правовідносини інтелек-

туальної власності, пов'язані зі створенням нового об'єкта. Цивільні правовідносини з використання соціальних мереж володільцем бази даних соціальних мереж є правовідносинами інтелектуальної власності, зміст майнових прав яких цілком збігається з майновими правами, передбаченими ст. 424 Цивільного кодексу України [14].

Зовнішні цивільні правовідносини у сфері баз даних соціальних мереж поділяються на: 1) правовідносини з доступу до соціальної мережі; 2) правовідносини з використання соціальної мережі; 3) правовідносини із захисту законних прав та інтересів суб'єктів у сфері використання, розміщення інформації в соціальних мережах. Ці правовідносини безпосередньо пов'язані з використанням майнових прав інтелектуальної власності на базу даних соціальних мереж, але за своїм змістом вони виходять за межі права інтелектуальної власності й переходять у площину особистих немайнових прав, зокрема захисту персональних даних, приватного життя, приватності особи, вилучення інформації з бази даних соціальних мереж тощо. Зміст правовідносин інтелектуальної власності буде мати місце в зовнішніх правовідносинах у разі розміщення об'єктів інтелектуальної власності в соціальній мережі. Проблемність визнання й захисту прав інтелектуальної власності і соціальних мережах для України є вкрай актуальною. Наприклад, у рішенні Шевченківського районного суду м. Києва від 12.03.2018 визначено, що не є доказом авторства посилання на розміщення об'єкта інтелектуальної власності на власній сторінці в соціальній мережі, зокрема Інстаграм, у зв'язку з чим не підлягає застосуванню презумпція авторства [15]. Тому в зовнішніх правовідносинах у сфері баз даних соціальних мереж можуть виникати правовідносини інтелектуальної власності в разі розміщення об'єкта інтелектуальної власності в соціальній мережі.

Висновки

На підставі проведено дослідження можна зробити такі висновки. В Україні, як і у світі поступово формується окремий напрям правового регулювання – право соціальних мереж. Цивільні правовідносини у сфері соціальних мереж запропоновано класифікувати на внутрішні й зовнішні правовідносини, відповідно до цього поділу, доцільно виокремлювати зміст прав інтелектуальної власності залежно від виду правовідносин, їх правового регулювання. Проблемність визначення змісту прав інтелектуальної власності у сфері баз даних соціальних мереж зумовлена відсутністю

правового регулювання соціальних мереж і невизначеністю правової природи цього об'єкта. Тому ця тематика є актуальною для подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Галунько А.В. Соціальні Інтернет-мережі як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. Випуск 22. Частина I. Том 2. С. 127–129.

2. Огнев'юк Г. Особливості використання об'єктів інтелектуальної власності в соціальних мережах. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 21–25.

3. Олійник О.В. Інтернет-спільноти як суб'єкт взаємодії «суспільство-влада»: проблеми та перспективи. *Вісник Львівського університету. Серія «Соціологічна»*. 2014. Випуск 8. С. 180–185.

4. Радейко Р.І. Соціальні мережі як об'єкт правового регулювання. *ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні*: збірник матеріалів науково-практичної конференції. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 133–136.

5. Learn the Importance of the Database in a Social Media Website and How To Build a Great One! URL: <http://howto.yellow.co.nz/computers/internet/internet-technology/learn-the-importance-of-the-database-in-a-social-media-website-and-how-to-build-a-great-one/>.

6. Кохановська О.В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин: монографія. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2001. 212 с.

7. Косолап О.В. Соціальні мережі як об'єкт криміналістичного дослідження. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 112–117.

8. Про правовий захист баз даних: Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_241.

9. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.

10. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

11. Бугера О. Використання соціальних Інтернет-мереж для запобігання злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 238–241.

12. European Commission. (2015). Special Eurobarometer 431: Data protection (Report). Retrieved. URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_431_en.pdf.

13. Сухорольський П. Право бути забутим у правовій системі Європейського Союзу: реалії, проблеми та перспективи. *Наука міжнародного права на рубежі століть. Тенденції розвитку та трансформації*: спеціальне видання наукових статей. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 90–101.

14. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

15. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва. Справа № 761/12823/16-ц. Проведення від 12.03.2018 № 2/761/3672/2018. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74371224>.

Стаття посвячена определению содержания прав интеллектуальной собственности в сфере баз данных социальных сетей и общей характеристике гражданских правоотношений по данному объекту. Предложена классификация гражданских правоотношений на внутренние и внешние. Выделены следующие внутренние гражданские правоотношения в сфере баз данных социальных сетей: 1) правоотношения по созданию базы данных социальных сетей; 2) правоотношения по передаче имущественных прав от разработчика базы данных к ее владельцу; 3) правоотношения между владельцем базы данных социальных сетей и администратором этой базы данных; 4) правоотношения по использованию социальных сетей владельцем этой базы данных. Внешние гражданские правоотношения в сфере баз данных социальных сетей разделены на: 1) правоотношения по доступу к социальной сети; 2) правоотношения по использованию социальной сети; 3) правоотношения по защите законных прав и интересов субъектов в сфере использования, размещения информации в социальных сетях. Каждый из выделенных правоотношений охарактеризованы с точки зрения наличия в них содержания прав интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, база данных, социальные сети, разработчик, пользователь, неимущественные права, имущественные права, правоотношения, информация, использование, Интернет.

The article is devoted to the definition of the content of intellectual property rights in the field of databases of social networks and general characteristics of civil legal relations with respect to this object. The division of civil legal relations is proposed into: internal and external. Isolated the following internal civil relations in the field of databases of social networks: 1) legal relationship regarding the creation (developer) of a database of social networks; 2) the legal relationship between the transfer of property rights from the developer of the database to its owner; 3) the relationship between the owner of the social networking database and the administrator of this database; 4) the use of social networks by the owner of this database. External civil relations in the field of databases of social networks are classified into: 1) the legal relationship with access to the social network; 2) legal relationship regarding the use of the social network; 3) legal relations to protect the legal rights and interests of entities in the field of use, placement of information in social networks. Every of the identified legal relationship is characterized in terms of the content of their intellectual property rights.

Key words: intellectual property, database, social networks, developer, user, non-property rights, property rights, legal relations, information, use, Internet.

